

YU ISSN 0027-8084
UDK 808.61/.62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

XXXIII/1–2

НАШ ЈЕЗИК

Књига XXXIII

Св. 1–2 (1999)

САДРЖАЈ

Грамматика и нормативистика

О реченицама типа ОТИШЛА ЈЕ КОД МАЈКЕ / ОТИШЛА ЈЕ ДО МАЈКЕ (МИЛКА ИВИЋ)	1
Сложени везник <i>йим више шйо</i> (СЊЕЖАНА КОРДИЋ)	5
Временска употреба конструкција <i>на + акузайив</i> и <i>у + акузайив</i> са именицама које значе годишња доба (СРЕТО ТАНАСИЋ)	15
О речима изведеним од имена одн. презимена познатих личности (МИРОСЛАВ НИКОЛИЋ)	24
О облицима компаратива придева <i>низак</i> (ЖИВОЛИН СТАНОЈЧИЋ)	36
<i>Посћуман</i> и <i>йосћумно</i> или <i>йосћухман</i> и <i>йосћухмно</i> (НИКОЛА РОДИЋ)	42
Скраћеничке сложенице и ортографска норма (СЛОБОДАН МАРЈАНОВИЋ)	47

Лексикологија и семантика

Неке карактеристике придева са префиксима <i>о-</i> и <i>йо-</i> у савременом српском језику (СТАНА РИСТИЋ)	57
О значењу придева <i>снисходљив</i> (НИКОЛА РАМИЋ)	68
Птица <i>богомољца</i> (БИЉАНА СИКИМИЋ)	76
<i>Ни абера нема</i> (СНЕЖАНА ПЕТРОВИЋ)	90

Етимологија и ономастика

Рефлекси групе <i>-њи</i> у српској топонимији (АЛЕКСАНДАР ЛОМА)	99
О топониму <i>Приче</i> (ЗВЕЗДАНА ПАВЛОВИЋ)	107
Редак дијалекатски глагол из југоисточне Србије: <i>сневирам се</i> и сл. (ЈАСНА ВЛАЈИЋ-ПОПОВИЋ)	112
<i>Тавориши</i> (МАРТА БЈЕЛЕТИЋ)	119

Лингвостилистика

Лингвистичка стилистика (РАДОЈЕ СИМИЋ)	127
Неки стилистичко-семантички аспекти дисторзије придева у поетским структурама (МИЛОСАВ Ж. ЧАРКИЋ)	138
Из језика „Сеоба“ Милоша Црњанског (2) (ЖИВОЛИН СТАНОЈЧИЋ)	149

Прилози

О језику обазриво и одговорно (БРАНИСЛАВ БРБОРИЋ)	155
Нове и незабележене речи (1) (ЂОРЂЕ ОТАШЕВИЋ)	173

БРАНИСЛАВ БРБОРИЋ
(Београд)

О ЈЕЗИКУ ОБАЗРИВО И ОДГОВОРНО

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Почетком јуна месеца 1998. године примио сам љубазно писмо г. Војислава Милишића из Бање Луке, где сам замољен да порадим на томе да Одбор за стандардизацију српског језика даде прикладан коментар о језичко-(из)говорном и азбучно-абecedном садржају *двају на-писа* објављених, 5. и 8. маја 1998, у бањалучким *Дневним независним новинама* (првога од њих и у *Гласу српском* од 6. маја). Нисам на томе могао порадити из начелних разлога, о којима ћу касније нешто рећи.

С обзиром на садржај тих двају написа, ваља рећи да је посреди нова, трећа по реду у овом веку, *анкејта* о изговору и писму српскога књижевног/стандардног језика, названа (за разлику од оних из 1913. и 1993) *дебатом*. Сама најава те дебате, која је објављена истог дана када и први прилог њој (5. мај 1998), уопште није указивала на то да ће јој предмет бити језик, (из)говор и писмо. Напротив, „Дебата“ је садржала две необичности: (1) отворио ју је један министар, министар за информације у Влади (Републике) Српске и (2) наслов јој је посвећен (сада окуженом) *екавском изговору*, који се у самом тексту неколико пута назива *језиком*, а садржај којечему другоме.

Први одзив на дебату дошао је из пера Ранка Рисојевића, истакнутог песника, познатог с обе стране Дрине, који се последњих година више пута, мора се признати — доследно, оглашавао с прилозима посвећеним језичко-завичајним темама. Неки од Рисојевићевих прилога, укључујући и овде разматрани, споре се, најалост, с неспорним, ничим неоспореним, *ојшћим местом савремене социолингвистике*, које би се овако могло дефинисати: (1) стандардни језик није завичајна, него надзавичајна категорија, различита од свакога завичајног говора, па и од оног који му је у *најужој основици*; (2) тај језик није представљен само језиком лепе књижевности (то је само један његов *стил* или, како би рекли Англосаксонци, *регистар*) него и језиком целокупнога јавног живота (још четири *стила*: *научни*, *публицистички*, *административни* и *колоквијални* [разговорни], небројеним мноштвом

иодстилова); (3) при томе књижевник, поета и прозаик, ако то не одговара његовој поезици, уопште не мора следити стандарднојезичке норме, ни узусне ни кодификоване (у нас потоњих готово нема!).

Како два „дебатна“ текста, по мишљењу г. Војислава Милишића, „задиру у нека суштинска питања српског језика, културе и народа“, одлучио сам, имајући за то, због дужег боловања, довољно времена, да се тим текстовима, на пријатељски и добронамеран начин, позабавим сам.

Уосталом, гг. Васић и Рисојевић нису наступали у име „форума“, него у своје лично име, а наречени Одбор изричито се обавезао на то да тему *двоизговорности* нашега стандардног језика, због њене познате (и наслеђене) „осетљивости“, неће начињати, осим ако то евентуално не затраже високи државни органи свих трију република нашега језичког подручја. Пошто то, међутим, није ствар догледне будућности, није преостало ништа друго до да се том и таквом темом, кад се баш мора, као неовлашћени појединци, аматери или професионалци, свеједно, бавимо добронамерно и зналачки, или како друкчије.

ДЕЛИКАТАН ТРЕНУТАК

Иако је тренутак за озбиљне, компетентне и разложне разговоре о језику деликатан (а кад није?), нисам се могао оглушити о молбу г. Милишића из два разлога:

1) заиста су посреди „ставови“ који „задиру у нека суштинска питања српског језика“;

2) реч је о *стйавовима* двојице познатих јавних делатника, од којих је један министар, а други познат песник и библиотекар (заменик директора Народне и универзитетске библиотеке у Бањој Луци).

Мада ми није познато шта је г. Васић по образовању (г. Рисојевић је по изворном образовању математичар, а по вокацији песник), сматрам да њихова гледишта заслужују пажњу.

Но, најпре да наведем три уз молбу г. Милишића приложена текста:

ОТКУД „ДЕБАТА“

Доиста, откуд и зашто „дебата“, кад смо све будалаштинне и ђамејти пролазећег вијека већ поштошили и јавно изнијели, ђа чак и ђрактично ђоказали у ђоликој мјери, да је ђо довољно и за сљедећи вијек.

Зашто „дебата“ у Рејублици Срјској, када смо ми овдје, а и ми на Балкану, начинили ђакву концентирацију ђомирачења ума какву не ђознаје историја ниђи било која цивилизација. Зашто „дебата“, када више нико нема ни воље а ни жеље да нешто ниђи ђамејтно ниђи лудо каже, када смо дошли у ситуацију да немамо ниђи нам ђребају аргуменђи, када је довољан аргуменђи кафанска еђишкеђа у стйилу „ма знам га ја“?

„Дебаџа“, сџога шџо морамо кренуџи из џочейџка, као дјеџа — сиса, флашиџа, џуџлаџе — јер све друго смо џоџрошили, од „небе-ског народа“, „најјачи смо, најјачи“, „убићемо, заклаћемо“, „Србија до Колорада“ — остџаде нам једино џочейџак, ако и за џо није касно.

„Дебаџа“ сџога шџо је евроџска ријеч и шџо не значи „џоле-мика балканика“, гдје једни другима лаџсима вадимо здраве очи и још здравије зубе. Дебаџа је да изнесеш мишљење, а не да лијеџиш еџи-кеџе, дебаџа је да кажеш, а да не мрџиш, ако умијеш да џокажеш — још боље, дебаџа је да се окренемо себи али и џима и од џих...

Вријеџе је за дебаџу, јер је дошло вријеџе да је џиџање „како остџаџи луд“.

ЕКАВСКИ ИЗГОВОР

Неоџозиво се џозивам на члан 5, сџлав 2. Закона о службеној џоџреби језика и џисма („Службени гласник Републике Срџске“ 15/96) који гласи: „Ауџорски џексџови и џрограми шџамџају се, односно емиџују, изговором из џреџходног сџлава, уколико ауџор не захџијева друкџије.“

Захџијевам друкџије!

Дакле, у џјеловиџом и фундаменџалном униџџавању срџсџва дошли смо до џерфекџије. Схваџио сам џисмо и знам да су нам сви неџријџџељи и јасно ми је да нас сви желе искоријениџи, да нико не жели нашу демократију и хуманост, да смо хазари и соколови самоубиџе. Теџко схваџам да имамо џолики џаленаџи и жељу за самоуниџџењем.

Један од начина на који смо се униџџавали је и фамозни Закон, на који ме бивша власџи џјера да се џозивам.

Тада владајуће миџско биће, џола-сџиранка-џола-човјек, донијело је закон, у којем се екавски изговор џроглашава службеним, мада нема члана који џо јасно каже (миџском бићу је, очџио, слаба сџирана законодавни џаленџи).

џирилица је џакође џроглашена службеним џисмом, а лаџиниџа може да се учи један дан недељно, џочевши од другог разреда осмољейџке (џиџа дјеџа знају шџа је лаџиниџа). Тако смо се једино везали на џросџериџейџне кулџуре — руску и бугарску и дефиниџивно заџворили себи враџа раја, Евроџе и других класних неџријџџеља. Једносџавно смо џрегазили чиџениџу да данас више заџадњака говори срџски језик него Руса од џосџанка до данас. Једносџавно смо себе и будућа џокољења искључили из свјеџске комуникаџије, жељимо да сџворимо клониране креџене, који ће, кад чиџају лаџиниџу, мрдуџкаџи уснама као наше џрабабе и џрадједови, као наше џейџке, које су оџишле у Њемачку и након 30 година рада у Минхену не смију саме изаћи у град да не залуџају.

Небески народ се коначно џриземљио.

Када пустимо крају епохалне ствари — шџта остаје?

Остаје јужна чињеница да се први пут у историји неко усудио да сам себи одузме мајерњи језик. Да нам у маниру најбољег и најтемељитијег завојевача, окупијора, ипиранина и расисте одузме мајерњи језик, а напури немајерњи. Не знам да ли у историји и на свијету постоји још један такав народ који сам себи одузима језик, сам себи сијече језик на којем почива, али знам да се овдје, на овим просторима, никада није говорио екавски.

Наши новогорашци су поsegнули у срце једног народа, једне нације, зарад дневнополицичких и сишиношићарцијских разлога. Да би се показали добрим Србима, онима из изанђале академије и пожушјелог Меморандума и осивјелог и зацрњелог Белог двора, увели су екавски изговор да им то буде изговор пред онима које нису уништили. Људи и полицика која је довела до нестанка Срба у Републици Српској Крајини, у Зајадној Крајини, у Зајадној Славонији, у Источној Славонији, у Херцеговини ... учинила је и претпоследњи пошез шминкера, декорашера и фолиранаша пушјујућег српског позоришта — одузела нам језик. Остало је још да нам одузму земљу (пшв. шеришорију) — што су они знали да раде до перфекције добро — имали смо показну наставу о шоме. Након губљења ше двије ствари, преломне за један народ, нико више не може да се сматра нишци га ко сматра нацијом. Уосталом, сада видимо ко су људи који су избјегли из РСК — то су празни људи, људи понижени од Бога, историје и, што је најтрагичније, од свог народа.

У стичном смислу, последице су такође катастрофалне. Наша дјеца су већ искварила свој мајерњи ијекавски, а сада кваре, као и одрасли, и екавски изговор. Јер неко ко је рођен у ијекавиници никада не може научити и у своје језичке гене примити мелодику, ритмику, акценити и осјећај за екавски изговор. Наши шелевизијски и радио новинари кукумавче, лелечу, цијучу, завијају и муцају — све само не изговарају екавским изговором. Да о граматици и лексици не говоримо (примјер: „пшрољейна сешва“).

Нико нема право, па макар то били „прекодрински, ейски, митски, јуначки, крајишки Срби“, кварити такав драгуљ српског језика какав је екавски изговор. Све се, на срећу, лако може промијенити.

Остаје горка чињеница и сазнање да смо изгубили године (додуше, у другим стварима и вијекове) као и нейобитна чињеница да нема тако понижавајућег посла, као што је лоше или полуурађено, оно што је нейошрављиво и оно што је већ „произвело мајеријалне последице“.

Рајко Васић, министар у Влади РС

УКИНУТИ ШТЕТНИ ЗАКОН

Иницијатива министра за информисање у Влади РС, гошодина Рајка Васића, да се на страницама „Независних новина“ поведе расправа о Закону о службеној употреби језика и писма у РС предшавља за наше, балканске прилике први истински демократски чин

једног функционера тог ранга. Све до сада била су само декларативна закљичања на демократију, док се у суштини владало ауторитарно и, по логици ствари, лоше. Закон о коме се овдје води дискусија примјер је тог владања, те ауторитарности, те политичке идиотије, која ће остати ујамћена као један од врхунаца новије српске политичке глупости. Али идемо редом.

Разговор о српском језику данас и овдје не може бити ни лак ни безболан. Ријеч је о индикатору свих наших друштвено-политичких проблема, од времена Вука Караџића до данас. Али, и Вук је дошао на шаласу великог незадовољства стањем у српској просвјети за коју је елементарно описмењавање народа било најпречи задајак. Као што је, у то вријеме, српски народ био расијан у више држава, тако је и данас, хитјели ми то признају или не, свиђало се то некоме или не. Како је до тога дошло да се вратимо тамо гдје смо били, иако смо имали лијеких прилика да другачије обликујемо своју судбину, представља питање за неки други разговор, на који ће вјероватно чекају ојети неке нове иницијативе неког (новог) министра, нпр. образовања и науке.

Познати Бечки договор између Срба и Хрватиа многи данас тумаче као промашај, као подвалу Србима, као да су га склапали и потом одржавали у живоју НЕСРБИ. Њиме се хитјело подржати уједињење Срба „сва при закона“, како је говорио Вук. Од тог једносавног одређења до договора био је логичан корак. Грешка је, данас видимо, у томе што је тада, ако не свима, али сигурно добром дијелу Хрватиа дају језик који није био њихов и што се доцусило да чакавски и кајкавски постану неке варијанте хрватског језика, умјесто да се чакавски именује као хрватски језик јер је тако тада и сматрано. Али све се то могло касније исправити, да је било политичке далековидности. Жеља династије Карађорђевић да влада, ако не цијелим Балканом, онда бар његовим највећим дијелом, водила је у нове српске погрешке. Уједињење помоћу оружја на крају води и до сличног разједињења.

Као увријечене госпођице Срби преко ноћи желе да узму што је њихово и да се одијеле од дојучерашње своје браће не схватајући да то неће бити тако лако како им се чини. Умјесто да сагледају објективно свој проблем они поново пресуђују ауторитарно и погрешно рашом, резовима, одрицањем, на крају одласком са своје земље.

Вође српског пораз хитјели су да буду ујамћени као творци српске државе. Пожурили су да ријеше и досад неријешен језички проблем нормирањем екавског изговора дојучерашњег заједничког српскохрватског језика као једино за Србе прихваћивог пошез. У РС донесен је окроисани закон о службеној употреби језика и исма без шире јавне али и стручне расправе. Црногорац, професор народне књижевности, гуслар и вуковац, проф. др Љубомир Зуковић представљао је главног заговорача тог закона, али његов је идејни творца академик Павле Ивић. Није се, наравно, проф. Зуковић заштитио шта би о њему рекао покојни Вук, али и Филип Вишњић, чије сусретне ор-

ганизује у Бијељини. Овим законом, дакле, Срби настављају да поклањају оно што им преци оставише у аманет онако како поклањају разблудна дјеца која су недостојна својих родитеља. Штете су већ несагледиве.

Сам закон је примјер лоше правне норме, својим забранама и прошезањем на области слободе модерног човјека који има права, на примјер, да објављује књиге и новине језиком и писмом који сам одабере. Али најтежа огрешења направљена су према најмлађим, најневинијим поданицима, дјеци у основној школи, правцима којима су намећући екавски буквари. О медијима је министар Васић најкомјешентнији да суди, али и ја сам ових година написао неколико текстова показујући ту језичку катастрофу.

Шта да се ради сада? Мислим да Влада прво треба сусиендовати овај штетни закон, а онда ући у ширу дискусију прије него што се нови закон поднесе скупштини на усвајање. Срби у РС али и у Хрватској треба да се врате ранијој норми равноправности екавице и ијекавице, ћирилице и латинице, и да своју дјецу пусти да сама одлуче о својој будућности. Корисници Интернета далеко су испред творца оваквих анахроних закона, који ће своје творце (од Остојића до Зуковића, који је постао чак и академик) смјестити у историју глупости која се, нажалост, неће задовољити само језичким „бисерима“ него и свим осталим, укључујући и оно што им је било најважније од првог дана њихове власти — криминал, драга браћо. А језикословци нека се баве својим послом: граматицима, рјечницима, правописом, дијалектологијом ... много је тога незавршеног, стога све више и подлијежемо хрватској лексици.

Ранко Рисојевић

ДОБРОНАМЕРНИ КОМЕНТАР

Ја се, наравно, нећу бавити одобравањем „ставова“ изложених у три наведена текста с којима бих се могао сложити нити пак директним оповргавањем оних које не бих могао „одобрити“. Нека читаоци овог, можда закаснелог, прилога „дебати“, поредећи га са „ставовима“, сами процене његове врлине и мане.

Ради прегледности, овај коментар, који такође садржи „ставове“, биће изложен у поглављима означеним редним бројевима 1–4:

1. Језикословци и/или лингвисти

Веровало се да ће с упрошћавањем етнографске („нациотворачке“) и културолошке слике нашега језичког простора — правно омеђеног с доношењем Устава СРЈ (у априлу 1992. године) и Устава БиХ у оквиру Дејтонско-париског споразума (у новембру и децембру 1995. године), Устава Републике Српске (у фебруару 1992), као и са закључивањем Споразума о специјалним паралелним односима између СРЈ и Републике Српске (крајем фебруара 1997. године) — расправе о језику и у Србији, и у Црној Гори, и у Српској постати тише и разло-

жније. Нису постале, не зато што су интереси на стари начин остали супротстављени, него зато што се људи нису навикли на то да је социolingвистички контекст суштински промењен. Осим тога, политичке околности, и унутрашње и спољне, и даље лакше регрутују произвођаче регионалистичке и сепаратистичке свести него поборнике модернога грађанског и националног идентитета.

О томе сведоче и текстови двојице угледних људи из Републике Српске, који — с обзиром на то ко су, шта су и где раде — имају право и дужност да доприносе рационализацији јавне бриге о језику и писму. Та рационализација подразумева смотрен и обзиран однос — према важећим уставним и законским одредбама, чак и онда кад се, мање или више оправдано, тражи њихово мењање и усклађивање с пожељним и миротворним језичким и националним приликама, али и — према људима за које се мисли (погрешно или не, свеједно) да су (били) носиоци „грешних“ и/или „поражених“ идеја или њихови „спроводиоци“.

Сматрао сам и сматрам да за јавну бригу о језику, (из)говору и писму нису надлежни само лингвисти, него и други *језикословци*, без обзира на то којим се послом баве. Наравно, други не могу заменити лингвисте у њиховом послу, али су и они дужни обавестити се макар о општим местима науке о језику, барем онима која су прихваћена другде, у развијенијем свету.

Стога се није могуће сложити с оним мишљењем које, готово експлицитно, *језикословцима*, вероватно онима научног профила, дакле *лингвистима* (употребљен је израз *језикословци*, који се уопште не мора односити само на лингвисте него и на све оне који „слове“ књижевним или стандардним језиком), — намењује улогу *стйручне йослуге*, која се не мора ни у чему слушати. *Посвећено мишљење*, по узору на соцреалистичко доба, морали би носити неки други људи, *йлемићи духа*, заправо *носиоци актиуелне власији* или *њој блиски стйручњаџи и саветйници*, који не морају разумети ни општа места науке о језику.

Сложио бих се кад би се рекло: „нека се баве својим послом“ како ваља сви „језикословци“, јер су сви *јавни делайиници* уједно и *језикословци*, и сви су дужни да се служе „граматикама, рјечницима, правописом, дијалектологијом“, заправо и дијалектологијом и, нарочито, *стйндардологијом*, без обзира на то да ли се јављају као професионални ствараоци или (само) као компетентни корисници лингвистичких приручника, да не кажем помагала. Заиста, „многа је посла незавршеног“, који се, ни у којем случају, не може свести, на пример, „на подлијегање хрватској лексици“! Тај, незавршени (завршени), а сложени посао требало би бодрити и соколити, а не ометати и обезвређивати.

Назив језика и његова лексика, осим за део аутиста и острашћених родоотпадника, као и појединих испрепаданих или (можда) корумпираних заступника „нових“ српских мањина (оних у Федерацији БиХ и Хрватској), нису, срећом, спорни, ни у Србији, ни у Црној Го-

ри, ни у Српској. За српски језички простор никад нису били спорни ни нормални *кroatизми*, изрази сковани у Хрватској, јер су примани кад су ваљали, а одбацивани кад су (били) карикатурални. Уосталом, често их одбацују и сами Хрвати. И они, на пример, између позајмљеница *цивилизација* и *хеликоптер* и неуспелих кованица *уљудба* и *зрак-омлаћ* (потоњи, у последње време, замењују *вртолетом*, али ће вероватно и од њега одустати кад сазнају да је посреди начелно им мрски русизам) — радије бирају интернационализме. Самооспорена туђим језичким идентитетом, хрватска култура, опседнута пуризмом и неологизацијом, ипак је, на своју срећу, превладала властиту чакавско-кајкавско-штокавску тројезичност. Хрвати су избегли и *расјолоућену двоизговорност* у своме стандардном језику (икавско-екавску) и његову *двоазбучност* или *шроазбучност*, јер — откад су се, уз обилату српску помоћ, али и без ње, интегрисали ијекавском штокавицом — нису чинили уступак ћирилици, мада су је и сами, уз глаголицу, у прошлости „рабили“ као своје писмо. Србима самим — велики проблем не би представљала ни два изговора ни два писма, у властитом језику, да нису насели, кад не би и даље наседали, рецидивима кроатистичких манипулација и сецесионистичке помаме бившег система.

2. Екавица и ијекавица

Вокали и секвенце *е, је, ије* и *и* изговарају се *једнако* у хиљадама „неутралних“ речи (нпр. *илемена, немоћна, јцају, једино, ниједно, Пијемонџ, издишу, мирнодојски*), а не само *неједнако* у јатовски — изговорно, али не и значењски — разликовним речима (*вријеме/време*, али *времена* — у оба изговора; *дјело* и *дјеца* — само у ијекавици; *цио/цијела/цијелина*, подељено и облички разликовно — само код ијекаваца, *цео/цела/целина*, без обличко-изговорне разликовности — код екаваца; *волио* и *оболио* — с икавским ликовима само код ијекаваца; *нисам* и *илеџијах*, такође икавски — и код једних и код других; *лејоџа* и *њега* : *лејоџа* и *нега*, са *е* — и код једних и код других, уз омекшавање претходних сугласника *л* и *н*, тако да су настали *љ* и *њ* — само код ијекаваца).

Зачудо, нема екавске *задевице* нити ијекавске *задјевнице*, јер се једнако и лако прави екавско-ијекавска *зађевица*, на радост бојовних Хрвата и муслимана/Муслимана/Бошњака, којима се понајвише свиђају наше *зађевице*. Свиђају им се нарочито онда ако се, уз њихово разумљиво *идејно пројектовање* и српско *неразумно извођење радова*, прави и/или *ушврђује* — граница на Дрини.

На ту границу Срби су приста(ја)ли само силом прилика, и у старије и у новије доба. Пристали су и недавно, пред најновији рат, кад су се, заједно с њима, Хрвати и Бошњаци заветовали да се не сме мењати уставни положај БиХ без сагласности сва три народа. Међутим, тај су завет убрзо погазили изашавши на споља понуђени референдум о отцепљењу у марту 1992. а порекли су и Кутиљеров план о кантонализацији целе БиХ, такође 1992, који су прихватили и Срби, и Хрвати, и Бошњаци, али га је Алија Изетбеговић сторнирао, признав-

ши, пред сам рат, да ће „жртвовати мир ради суверености“. И жртвовао га је, али је проглашен за *миројворца*, а не за *агресора* и *рајног злочинца*. То су „почасти“ додељене Радовану Караџићу и Ратку Младићу!

Премда су, и пре Дејтона, сви примили к знању „тројезичност“ бившега „истог језика“, *Бошњаци* би — с *босанским језиком*, а не с *бошњачким* — хтели да *цементирају* границу и на Сави и на Дрини, и другде, ако би, насупрот и Дејтону и Паризу, успоставили и језички „цјеловиту БиХ“, по могућности без Срба. Срби би, наравно, добили пуну слободу да се селе преко Дрине како би наставили, источно од Дрине, своје екавско-ијекавске *зајезице*; такву би слободу добили и Хрвати, који се имају где населити у (од Срба) етнички очишћеној Хрватској.

Проблем је, одавно и очигледно, једва језички, а много, веома много, изванјезички. Међутим, он се увек дефинише, замагљује или расветљава, лажним политичко-пропагандним језиком, без обзира на то да ли се и како замишља његово решавање. Кад би проблем био језички, лако би се решио. Пошто је изванјезички, Срби га компликују јер су плаховити и несмотрени, чак и у језику, водећи, неретко, лажички фундиране и емоционално обојене екавско-ијекавске расправе, не само у Српској, понекад и тако као да они сами, а не други, желе *иришвердити* међе на Дрини и још неке границе.

Свако би морао знати да екавско-ијекавске (из)говорне разлике уопште нису језичке (јер нису *значајски релевантне*), нити је река Дрина „природно“ кумовала њиховом одржавању и неговању. *Разлике у акценци* (нпр. између *град* = насеље и *град* = врста падавине; *куиџи* = набавити и *куиџи* = сабирати; *йраво* = научна дисциплина и вечна људска тежња и *йраво* = равно, а не ни десно ни лево; и многе сличне) — јесу *језички релевантне*, али, пошто се не бележе, нису биле пуњене емоционалним набојем и кроатистичким „стреливом“, да не кажем антисрпском мунџијом.

Осим тога, акценатске разлике практично су непоништиве, а јесу велике, док екавско-ијекавске нису велике а могу бити превладане (начелно на три начина: а. само екавицом, б. само ијекавицом, в. истим знаком у писању, уз слободан различит изговор, чак и тако да изворни ликови многих речи код огромне већине српских ијекаваца, као нпр. [ђеца], [ћерати], [седи] и [зеница], буду „правилни“, стандардни, само у изговору, јер би *истис* био за свакога једнак: дџца, дџса; тџрати, тџрати; сџди, сџди; зџница, зџница. Не могу се, међутим, на силу ни превладати ни сачувати.

Када би изговор био „језик“, Хрвати (с изузетком кајкаваца, код којих је јат дао *e*) и Бошњаци, већином *изворни икавци*, не би се уједињавали око „гуђе“ (вуковске) ијекавице; да се Хрватима није свидео Дубровник, не би им на памет пала ијекавица; не би им на памет пале ни штокавица ни ијекавица да нису желели интегрисати и „грко-православна лица“ (ушашки израз за Србе), „а и шире“ — кад су бацили око на Босну и Херцеговину, коју су од Турака „преузели“, то

јест окупирали, њихови „покровитељи“ Аустријанци 1878. То не значи да су Срби „поклањали“ своје, а други „кralи“ српско, него значи да су други, свесно или спонтано, уважавали разлоге своје што шире етно-конфесионалне интеграције, а Срби нису.

Хрвати су *најустийили* два своја *наречја* (од којих би их *кајкавско* водило у књижевнојезички загрљај са Словенцима, а не са Србима), заправо умногоме два различита *језика*, да би се сјединили; многобројни Срби напустили су силне акценте и облике, падежне и друге, синтаксичке и стилистичке, да би се ваљано ујединили, особито у Србији, где је српско становништво дијалекатски веома разуђено. Не мора се бити дијалектолог да би се знало да је изворна дијалекатска разлика између *Ниша* и *Крагујевца* огромна, а између *Чачка* и *Крајева*, *Ваљева* и *Крушевца* неупоредиво већа од оне између *Чачка* и *Требиња*, *Ваљева* и *Бијељине*, док битне изворне разлике између *Ужича* и *Бање Луке* — нема, нити је има између *Требиња* и *Никшића*, али је има, поголеме, између *Никшића* и *Цетиња*. *Велике разлике међу дијалектима* — нормална су ствар, у стандардном језику — нису!

Многе су разлике — велике, веће и највеће — у српском стандардном језику превладане, и то у свему битноме у корист оних ликова и облика који су изворно заступљени западно од Мораве и Колубаре, првенствено, и с добрим социолингвистичким разлогом, у корист оних западно од — Дрине и Врбаса, као и оних — источно од Неретве. Цементиране су оне мале разлике, више у корист Хрвата и зарад успостављања нашег јединства с њима и њиховог јединства, а на штету свих других. Оне су, те мале разлике, набијене *немалом симболичком вредношћу*, за коју се лакше вежу *хир* и *инаић*, *незнање* и *миш* него *самосвесит* и *разборишост*, *знање* и *ирезвеност*, толико нужни свима нама који желимо остати у истој култури и језику, неопходни утолико више уколико нам се не допушта да живимо у истој држави.

Да су постојеће екавско-ијекавске разлике, с којима се укрштају њихове ћирилично-латиничке реализације, у стандардном језику *начелно* пожељне и неопходне, сличних би разлика било и у другим стандардним језицима у Европи, а нема их нигде ако изузмемо специфичан норвешки случај, где бар нема азбучног дуализма.

Време је да сви (са)знамо и разумемо да *изговор*, ниједан, па ни предвојени *екавски* и *ијекавски*, није *језик*, који би се било коме „одузимао“ или „одсијецао“.

Јамачно, нико ко разуме у чему је проблем није предлагао нити би предлагао „одсијецање“ ијекавице из колоквијалног стила (суп)стандардног језика или (не дај Боже!) из књижевноуметничког стила (ранијег, садашњег или будућег!), припадао он стандардном језику или не.

Нико никоме није нити би „укидао“ (опет — не дај Боже!) „завичај“, без обзира на то што је књижевни и/или стандардни језик, по дефиницији, *надзавичајна* и *изванзавичајна* комуникацијска *категорија*; нико, осим оних који не допуштају да се саслуша аргумент без предрасуде и етикете.

Зар су Дучић, Андрић, па и Селимовић (у књизи *За и њројив Вука*) и толики други (српски, србофилски и србофонски) Босанци и Херцеговци, пишу екавски не само у књижевности него и у другим гранама свеколиког српског списатељства, себи „одузимали“ и „одсијецали“ било шта, а камоли језик?!

Једини проблем у *обема анкејтама* о смислу двоизговорности — у Скерлићевој (*Српски књижевни гласник*, 1913) и „ничитој“, заправо „устаничкој“, јер се 1991–1995. збивао трећи српски устанак (*Књижевна реч*, у октобру и новембру 1993) — био је како превладати подвојеност, распоућеност, малочас споменуте *надзавичајности*.

Стога нема никаквог смисла у личности академика Павла Ивића „откривати“ *идејног њворца* прекодринске екавице, јер, кад се он појавио с уздржаним аргументом за ублажавање наречене подвојености (на Другом конгресу српских интелектуалаца, у априлу 1994), од друге анкете било је протекло неколико месеци, а од прве — *чишавих осамдесет година!* Челни српски лингвиста прима сличне ударце и с источне стране Дрине: неки овдашњи противници српске просветно-културне интеграције пребацују му да је он крив што су Срби свој језик деценијама звали *српскохрватским*. А он се, Павле Ивић, родио годину дана касније (1924) него што је Александар Белић први целовит српски правопис назвао *српскохрватским* (*Правопис српскохрватског књижевног језика*, Београд, 1923).

Што се пак тиче „заслуга“ бившега министра просвете у Српској, он се, по властитом признању, успешно заложиио само за једно, за то да — *Српска Рејублика* постане *Рејублика Српска*, што је заиста пожељна и социолингвистички ваљана номинализација придева (Љубомир Зуковић, *Српска је рођена* [у поглављу *Ошкуд Српска*], Српско Сарајево, 1996, стр. 9–12).

3. Ћирилица или латиница

Док се „на овим просторима“, западно и источно од Дрине, *српским језиком* (прецизније — *српским језичким сјандардом* вуковског типа) покушавало успостављати *народно и државно јединство* трију *вера, ејнија* и *култура* — и пре 1913, и између два светска рата, од 1918. до 1941, и после Другога светског рата, а у многим српским главама заправо све до слома претпоследње Југославије — у раздобљу од 1945. до 1991: године објективно је важила, од других наметнута а код Срба лаком вером прихваћена, противсрпска логика *доштеривања* и *расштеривања* (каткад и *њроштеривања*) нашег језика и његовога давнашњег писма, *ћирилице*.

Латиница се ћирилици, на словенском југоистоку (осим код Бугара), придружила тек после 1918, да би се након 1945, јавила као озбиљан и на истискивање нашега давнашњег писма претендујући конкурент.

О проблемима *двоазбучности*, као увозног феномена, лакше је говорити него о *двоизговорности* јатовских рефлекса. Баштиници срп-

ског језика (што су се игром историјске судбине свели на оно становништво и његово потомство које се духовно везало за Пећку патријаршију, а и данас, без обзира на постојеће ортодоксно-атеистичко двојство, зна за ту везу, осећа је и признаје њене етнографске, макар не, обавезно, и националне последице), — служе се и ћирилицом и латиницом у целокупном јавном животу, а не само у просвети, науци, култури, управи и медијима. *Служе се* двама писмима тако да им често није јасно зашто примарно писмо (ћирилицу) претпостављају секундарном (латиници), али и обратно. А требало би да им буде јасно и пре него што пођу у основну школу.

Такав заплет, или (привремени) расплет, савремених збивања донела је свежија историја, новија и најновија, понекад несхватљива, свакад објашњива. (Мада би требало да им историја буде учитељица живота, људи је често не узимају у обзир, а никад је нису кадри исправити). То становништво, косовски заветовано а пећки одуховљено, увек је красила јака етничка, али не и снажна национална свест, коју твори и негује, раствара или разара, држава, домаћа или туђа, али не само она.

Здрава национална свест, наравно с грађанским усмерењем, — подразумева *сјознају* (*сазнање*, више унутрашњег него спољашњег постања, али и спољашњег), и *самосвест* и (*само*)*дисциплину*. Дисциплина, опет, подразумева и *знање*, и *слободу*, и *нужност*, и *поштовање хијерархије* у друштвеној организацији, и зrelu *демократију*. За демократију је основно уважавање правила друштвене игре и нормално/морално понашање, оно које је усклађено с ваљаним друштвеним нормама и добрим обичајима, што значи да свако може јавно мислити и говорити шта хоће и кад хоће, али не и — где хоће, а још мање — како хоће.

Јавни говор увек (треба да) дозива *обазривост* и *одговорност*, кад већ не може *комјешенитност*. Ко год је *одговоран*, мора бити *обазрив*, а ко год јавно *просуђује* и *одлучује* — требао би да буде (колико-толико) *комјешенитан*. То вреди и за „језикословље“, стручно и нестручно, за *говор о језику* и *јисму*, о *језичкој делатности*, јавној и службеној, премда службена језичка делатност трпи више ограничења од неслужбене.

Одлуку о примарном писму српског језика и језичке културе, *ћирилице*, нису донели лингвисти, ни савремени ни оновремени (IX век). Она је овоземаљска: није донета ни у „рају“ ни у „паклу“, нити води у *чистилиште*, како би се дало закључити из једног од приложених текстова, који су предмет овог коментара. Та одлука старија је од лингвистике, мада би се могла уврстити у филологију, знатно старију људску делатност и научну дисциплину. Новије политичке, а не лингвистичке, одлуке придружиле су латиницу (претходно искључивим) баштиницима ћирилице, али не и обрнуто — ћирилицу баштиницима (никако искључивим) латинице (што бејаху и глагољичари, и ћириличари, понекад и арабичари, које је обеснажио Кемал Ататурк почетком овог века).

Сву ову причу добро су разумевали, макар не били школовани и образовани, сви они што играју у *Бранковом колу* („Коло, коло, наоколо...“), а нарочито (српски) Босанци, Херцеговци и Хрваћани (Срби у Хрватској, најтежи наши страдалници и губитници), којима су замени за Бранково коло — *брајсџиво и јединсџиво, заједнишџиво и суживоџи, социјалистичко самоуправљање* и њему примерено *несврставање* — готово (били) укинули ћирилицу.

Можда је тачно да „данас више западњака говори српски језик него Руса од постанка до данас“, али то није баш лако израчунати и доказати нити стоји у вези с језиком и писмом, од којих ниједно, да поновимо, не води ни у рај ни пакао. Оба данашња европска писма (и америчка, данашња америчка, а не предамеричка, пре XVI в.) посредовали су Грци (мада нису настала у Грчкој), али се сами Грци, у *своме језику*, њима не служе. Они се служе својим засебним писмом, које, мада има и ћириличких и латиничких елемената, није ни ћирилично ни латиничко, него *грчко џисмо* (алфа, бета [вита] итд.). Писмо их, као што је познато, није одвело у савремену Европу и НАТО нити их је омело да тамо благовремено стигну.

У Грчкој је ново само ово: много је латинице на рекламним паноима и бензинским пумпама, европске и англо-америчке, али не и домаће (нема је!); латиница се среће често на уличноназивним таблама, нарочито у већим градовима, и *обавезна је* на саобраћајним знацима (нарочито *џуџоказима!*), где разуме се, *стоји исџод грчког џисма*, као што у Квебеку (Канада) на знаку СТОЈ, изнад енглеског STOP, стоји — француско ARRÊT!

У Грка је, не баш одавно, нова и једна капитална ствар: после пада пуковничког режима (1974) за језички стандард у целокупном јавном животу, изузев донекле књижевног, изабран је израз неупоредиво ближи органском говору већине људи (*димџиџи*), док је *каџа-реџуса*, којом се покушавао премостити јаз између старогрчког и новогрчког језика, остала у културној историји и књижевности, одакле је ништа не може избацити.

Српски језик, могло би се рећи, неће се ни повећати ни смањити, ни довредновати ни обезвредити, ако се одрекне ћирилице. Наш језик не би умро нити ће умрети с латиницом, чије га је сазвежђе де факто смањило, а знало га је више пута доименовати и преименовати (*хрвајски или срџски, срџскохрвајски, хрвајскосрџски, хрвајски, бошњачки, босански ...*, а има и нових кандидата). Културна историја, која је „смишљала“ и „додељивала“ писмо, није исто што и културна футурологија, али је ствар у томе да озбиљни народи не кидају тек тако своје континуитете нити угрожавају своје идентитете, интегритете. (То су игре новијих „цјеловиташа“, зелених и црних интегралиста, и лажних мондијалиста!) И зашто бисмо га, милом или силом, кидали ми, у Србији, Црној Гори и Српској (где се прикуписмо), као што смо га били кидали у Самосталној Радњи [...] (СРБиХ), да и не говоримо о томе како *бијаше у Лјепој нашој*, тј. *Нјиховој*, у којој је, још од 1972. па све до 1990, „standardni oblik narodnog jezika [...] i Srba u Hr-

vatskoj“ имао бити „hrvatski književni jezik“?! Десило се, не поновило се!

По Србији, Црној Гори и Српској (данас ту најмање), нажалост, нема чврсте *обавезности* ни у (уставно и законски прописаној) службеној употреби писма, јер нема ни националне ни грађанске *дисциплине*.

Код нас нико не забрањује латиницу (није је забрањивао ни у Српској, за време рата, где је, разумљиво, било и пренагљених потеза), нити је узима у њеној *енглеској њосџави* (мада је има и у тој постави на рекламним паноима и, нарочито, у *графитима*). Latinica остаје, и може остати, с „домаћим“ изгледом, мада би и тај изглед, у појединостима, могао бити диференцијално коригован. А реч је овде била једино о уско схваћеној службеној употреби! У штампи, издаваштву и на алтернативним телевизијама и даље је, барем у Србији, густо, и гушће, заступљена латиница! То, наравно, није нужно, јер се огромна већина листова и других гласила обраћа првенствено српској публици, којој је, ваљда, ћирилица ипак ближа.

Што се пак тиче *двоазбучности* у школи, не само у буквару, природно је одлучити се, на пример у Српској, за ћириличке уџбенике, што, зависно од евентуалног договора о реципроцитету с Федерацијом БиХ, не мора бити у тоталу, али је супрематија ћирилице нормална, и више него у Србији и Црној Гори. Нормална је колико и доминација грчког писма на већем делу међународно признате Републике Кипар! Разлога за неједнаке уџбенике у три наше републике, на тако малом језичком простору, нема! Нема га у царству здравога разума, али можда има разлога у замућеном видном пољу бирократско-статистичких глава(ра)!

Изузетак су, наравно, страни језици и оно друго што је изван било какве културне политике (не само Internet!), а у школи се, као што је познато, не учи ни бугарски, ни украјински, ни белоруски, па ни руски, што је, кад је о рускоме реч, штета и срамота! Деца нам, уосталом, науче оба писма и пре него што пођу у основну школу!

Ако шта од писама треба заштитити, онда је то ћирилица. Не треба штитити оно што надире и продире, закида и укида, него оно што је било, и јесте, на удару. Осим тога, не треба заборавити да се латиницом не исписује већина светских језика! Напротив! Ако се сви запусте, и сви латиници попусте, учинићемо то и ми, али не треба да предњачимо! Доста смо предњачили!

4. Уставни и законски оквири

Не треба уопште сумњати у то да ће се, у институцијама надлежним за врхунско наставно-научно и научно-културно бављење српским језиком, укључујући и Одбор за његову стандардизацију, који су те институције основале 12. децембра 1997. године, — уважавати правно-политичке реалности наше данашње језичко-(дво)изговорне и (дво)азбучне ситуације, на шта их обавезују живљење у складу с ва-

жећим законима, грађански ред и саборна улога која им припада с обзиром на то да покривају цео наш језички простор. На то су се чланови поменутог Одбора обавезали оснивачким актом, Споразумом о оснивању Одбора за стандардизацију српског језика (чл. 1, став 2, који предвиђа „нормирање српског језика, с екавским и ијекавским изговором [...]“; види књигу *К новој њисмености* [осам аутора, приредио Радојко Гачевић], Београд, 1998, стр. 162). То значи да ће се Одбор, односно институције које он окупља, залагати за то да сви стандарднојезички приручници (речници, правописи, граматике) доносе и екавске и ијекавске ликове и илустрације. Уосталом, и пре оснивања Одбора, *Правовис српскога језика* Матице српске, изворно и школско издање, има (истовремено изашле) обе верзије, екавску и ијекавску, озваничене и у Србији и у Српској (засад не и у Црној Гори).

Било би јако пожељно да уставне и законске одредбе које важе на говорном простору српског језика буду усаглашене, што не значи истоветне, али значи — непротивуречне. Оне то данас, нажалост, нису, чак ни у погледу назива језика, јер је још на снази основна језичка одредба у *Уставу Републике Србије* из 1990 (чл. 8, став 1: „У Републици Србији у службеној је употреби српскохрватски језик и ћирилично писмо, а латиничко писмо је у службеној употреби на начин утврђен законом“). Додуше, ова одредба оповргнута је чланом 15. надређеног *Устава СРЈ* из 1992 („У СР Југославији у службеној употреби је српски језик екавског и ијекавског изговора и ћирилично писмо, а латиничко писмо је у службеној употреби, у складу са уставом и законом“). Овде, у Уставу СРЈ, два изговора, на неки начин, улазе у назив језика, као да се у српском језику не изговара ништа друго до екавица и ијекавица (боља би била апозитивна синтаagma, с екавским и ијекавским изговором, између две запете).

Закон о службеној употреби језика и њисама у Србији из 1991 (Службени гласник РС, бр. 45/91) није могао оповргнути уставну одредбу о српскохрватском језику у службеној употреби, али ју је, на непротивуречан начин, ревидирао (чл. 1, став 1: „У Републици Србији у службеној је употреби српскохрватски језик, који се, када представља српски језички израз, екавски или ијекавски, назива и српским језиком [у даљем тексту: српски језик]“). У свим наредним члановима тог закона наш језик је назван српским, што не значи да се тај назив намеће онима који нису Срби. Ко не верује — нека погледа: у важећем Закону о службеној употреби језика и писама у Србији стоје оба изговора српскога (стандардног) језика!

Устав Републике Црне Горе (Службени лист РЦГ, бр. 48/1992), донесен после савезнога, непоколељив је у погледу назива *српски језик*, али му, као део назива, придружује (само) *ијекавски изговор* (чл. 9, став 1: „У Црној Гори у службеној употреби је српски језик ијекавског изговора“), с тим што од савезног устава суштински одудара засебан став посвећен писму (став 2. истог члана): „Равноправно је ћирилично и латиничко писмо.“ Тај став не одређује обавезност ниједног писма у службеној употреби, мада ћирилицу наводи испред ла-

тинице. (Црна Гора и Савезна Република Југославија, у међувремену, због неких, објашњивих али не и разумљивих, правно-политичких недоумица, нису донеле законе о службеној употреби језика и писама, мада би га морале донети.)

Устав Републике Српске задржава оба изговора, али закон из њега изведен, *Закон о службеној употреби језика и писма* (Службени гласник Републике Српске, бр. 15/96), даје најширу и најопсежнију одредбу о садржају *службене употребе језика и писма* (чл. 1), налазећи је у свим сегментима јавног живота (целокупно школство, уџбеничка литература, јавна гласила, државни органи, установе и предузећа, службена евиденција, исписивање службених назива). Међутим, не ограничава се језички израз научно-публицистичког, књижевног и (другог) уметничког стваралаштва (чл. 9: „Српски језик ијекавског изговора“, што имплицитно вреди и за латиницу, „изван употребе утврђене овим законом може се користити без ограничења“). Што се пак тиче ограничења, ијекавица није избачена из јавне употребе, али је и у њој недвосмислена предност дата — екавици.

Мањински језици у уставима и законима свих четирију република (СРЈ, РСБ, РЦГ и РСп) уживају у свему гаранције које надилазе уобичајене европске стандарде.

У време утврђивања уставних и законских одредаба о језику и писму нису постојали ни Одбор ни његове комисије. Остаје да се види да ли ће, пошто сада постоје, бити консултовани када те одредбе буду ревидиране, мада савети у смислу *сусцендовати закон* или *укинути закон*, као и ревизија праксе и пре доношења новог закона (какав је случај с бањалучким *Гласом српским*, службеним дневним листом, који је 29. маја 1998. потпуно напустио екавицу у корист ијекавице), — не наговештавају таква очекивања. Они који су о томе одлучивали очигледно су послушали гг. Васића и Рисојевића, а не нпр. г. Милорада Телебака, изванредног стручњака за језик, који је, као избеглица из Зенице и добеглица у Бању Луку, објавио [у два издања] ретко поучну књигу *Говоримо српски, С лакоћом до језичке културе* [друго, измијешено и допуњено издање], Бања Лука, Нови глас, Приштина, Народна и универзитетска библиотека, 1998.

Проф. Телебак, у трећем поглављу другог издања своје књиге (с насловом *Двојство није јединство*), што је реткост у нашим крајевима, сведочи о својој способности да призна како је променио мишљење [„А не припадам“, каже, „онима који лако и често мијењају мишљење. Напротив.“]:

Да је вријеме најбољи судија, потврђује и то што сада, три-четири године касније, о употреби скавице мислимо сасвим друкчије. [...]

Наиме, показало се да су прве реакције на екавицу, ма колико да неке од њих звуче увјерљиво, биле више емотивне, због традиционалне везаности за, рођену, ијекавицу, производ размишљања у старим категоријама — у контексту српскохрватске језичке политике, последица несхватања суштине проблема и значаја циља који се жели постићи. [...]

Обесмишљена је и помисао да се ради о екавизацији народа у Српској, о захтјеву да њени писци пишу екавски, о потреби „превођења“ народних пјесама, Кочића, Штангића или Његоша на — екавски!

Ријеч је о уједначавању несрећно „располућеног“ српског стандардног језика, и то само у његовој службеној употреби, док на другим језичким нивоима и у другим сферама употребе језика трајно, или до природног нивелисања, остаје ијекавица! Циљ је, дакле, **јединствен српски стандардни језик у јавној употреби**, јер су Срби — стицајем несрећних историјских околности, а можда и своје кратковидости — данас једини европски народ с подијеленим стандардним језиком. [...]

Неутемељен је и онај „најјачи“ аргуменат против прихватања екавице — да тиме своје српско нарјечје дајемо другима. Не дајемо га — ми смо им га дали прије више од једног вијека. Или тачније: они су га узели, и из прихватања туђег језика извукли велики „политички капитал“. Проблем има другу страну. Природније је, ваљда, да се Срби и језички разликују од других него да се у томе разликују међу собом, сами од себе! Није чак искључена ни могућност да на основу српске ијекавице ијекавске Србе почну својатати они којима не припадају, а одбацивати они чији су дио. Била би то њихова двострука, потпуна негација! [...]

Измијењене социолингвистичке околности омогућавају и захтијевају нову језичку политику, ослобођену обзира „шта ће рећи други“, српску језичку политику. [...]

Наравно, ревизије закона, па и устава, нормална су ствар, јер посреди нису света писма, али су оне увек могуће без „суспендовања“ и „укидања“, чак и онда када се покаже да стари закони нису били ваљано сročени или нису издржали проверу у пракси.

Све врхунске институције српске језичке науке и културе, па и Одбор за стандардизацију, који их окупља, морају се у свим тим разноликостима и противречностима сналазити како знају и умеју, али не могу бити склони никоме препоручивати кршење уставних и законских норми пре њихове измене. Наравно, језичка и друштвена стварност имају своје токове који се не могу у свему осмислити нити зауставити у развоју — ни уставима ни законима, мада је њихова важност непорецива.

Одбор за стандардизацију српског језика, претпостављам, могао би, ако би постојао усаглашен захтев свих надлежних државних органа (СРЈ, РСБ, РЦГ и РСп), понудити одговарајући елаборат и о лингвистичким и о социолингвистичким питањима, у које спадају и неминовни правно-политички оквири. Ти оквири могли би, уз задржавање двоизговорности и двоазбучности стандардног језика и говора, бити барем без противуречних исказа.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

Покушао сам у овом коментару да укажем на основне (социо)лингвистичке оквири, разуме се — без шире и помније аргументације, осим оне што сведочи о томе да постоји обесхрабрујућа склоност истакнутих појединаца к несмотреном и „преднапрегнутом“ ту-

мачењу значајних језичких и говорних феномена, које не уважава ни општа места савремене научне мисли у земљи и свету. У друге несмотрености и незграпности текстова који су предмет овог коментара, оне што излазе изван језичких, (из)говорних и азбучних оквира, нисам се ни могао ни хтео упуштати.

Нити сам се могао саобразити с логиком садржаном у последњој реченици позива на дебату: „Вријеме је за дебату, јер је дошло вријеме да је питање *како осјатаи луд*.“ Додуше, реч је, вероватно, о горкој пошалици, али, пошто је следио „смртно озбиљан“ текст о „екавском изговору“, односно о „екавском језику“, који „искорјењује“, „уништава“, „одузима“ и „одсијеца“ (матерњи језик), јер „неко ко је рођен у ијекавштини никада не може научити и у своје гене примити мелодику, ритмику, акценат и осјећај за екавски изговор“, — морао сам бити *йрисебан*, а могао сам побеснети: „рођени сам ијекавац“, а у „генима“ сам затекао цео српски језик. Помало сам се ожалостио, мада нисам, не барем на дуже стазе, склон „генетски“ програмираној тузи. (Андрић би, иначе, рекао да је *йуга на ијекавском увек мало дужа!*) У сваком случају, морао сам бити усредсређен на то да саопштим и образложим барем понешто од оног што би, чини ми се, имало бити опште место нашега језичког само(с)познавања и само(спо)разумевања.